

Pošetilá družička

Ida Simonsová

Z nizozemštiny přeložila
Magda de Bruin Hüblová

Pistorius & Olšanská
Příbram 2015

Tato kniha vychází s laskavou finanční podporou Ministerstva kultury ČR a nadace Nederlands Letterenfonds.

This book has been published with the kind financial support of the Ministry of Culture of the Czech Republic and the Dutch Foundation for Literature.

Text © 2014 heirs of Ida Simons and Uitgeverij Cossee bv,
Amsterdam

Afterword © Magda de Bruin Hüblová, 2015

ISBN 978-80-87855-34-8

Věnováno Corry Le Poole Bauerové

„Každý je schopen na poslední chvíli zadržet člověka, který propadl zoufalství. Je třeba mu ve vhodném okamžiku nabídnout hrnek kafe nebo skleničku nebo mu říct, že bude jako mrtvola vypadat nevábně či hloupě. Hlavní je, aby se člověk této malé povinnosti nevyhýbal: kávu nebo skleničku je třeba mít takřka připravené v srdci.“

Marnix Gijsen, *De man van overmorgen* (Muž pozítřka)

Od malička jsem od taťky slýchala skoro denně, že své bližní vážně poškodil, protože si nezaložil pohřební ústav. Byl pevně přesvědčen, že jakmile by to udělal, obyvatelstvo naší planety by se skládalo výhradně z nesmrtelných jedinců.

Taťka byl šlemil a věděl to o sobě; měl na to v zásobě víc trpkých vtípků. Ve všední den to příliš nevadilo, ale ve svátek stačila i taková prostá poznámka o pohřebním ústavu k rozpoutání prudké rozepře.

O nedělích a o svátcích se rodiče rafali jako kočka a pes.

Ač spolu jinak vycházeli celkem dobře, hádky se přesto množily, protože židé jsou postiženi dvojitou sadou svátků. A tak pro mě bylo veledůležité zavčas zjistit, na které dny naše svátky připadnou v nastávajícím roce. Jakmile jsem se naučila číst, hned v prosinci, sotva vyšel nový kalendář, jsem si je vyhledala.

Naše svátky připadaly nesmírně často těsně před nebo těsně po svátcích ostatního člověčenstva, a tak mi už přede-
dem dopadaly na srdce jako balvany, protože čtyři dny po sobě s taťkou doma nevyhnutelně znamenaly, že přijde řeč na strýčka Salomona a kapitána Franse Banninga Cocqa.

Ať už spory mezi rodiči vznikly z jakéhokoliv důvodu a ať už se vyvíjely jakkoliv, pokaždé nastal okamžik naprosté shody aspoň v tom, že svorně a od plic prokleli strýčka Salomona a slovutného kapitána.

Pokud k tomu došlo s větší vehemencí než obyčejně, mamka se zase jednou sebrala a odjela se mnou k babičce. Než jsem se ve svém rodném městě seznámila s Mardellovými, velkou radost mi to nedělalo, ale pak získal ten rodičovský,

každý týden se opakující souboj vzrušující charakter hazardní hry. Když propukla mohutná hádka bez vyhlídky na brzké usmíření, byla to moje výhra: Antverpy. Ale i v téhle loterii padalo víc proher než výher. Většinou kra- val vyšuměl – a mně nezbývalo než doufat, že o příštím svátku budu mít ve hře víc štěstí.

Než strýček Salomon s kapitánem taťkovi tak osudně za- sáhli do života, prožil v Antverpách několik šťastných let. Vzpomínal na ně jako na ztracený ráj, kde nedělal nic jiného, než rajtoval na koni, šermoval a chodil do opery; ty krásné vzpomínky neodpovídaly tak docela skutečnosti. Předně musel deset hodin denně provádět práci, k níž postrádal veš- keré sklony a nadání. Rád by se byl stal houslistou, ale jeho rodiče nepovažovali muzikantské živobytí pro syna z velmi nóbl rodiny – aspoň jim se tak jevila – za dost na úrovni. Při- měli ho, aby se věnoval obchodu, a dali ho do učení ke spřá- teleným továrníkům. Buď tam jeho naprostá nezpůsobilost k obchodování nevyšla najevo, nebo byla – snad ze zdvoři- losti vůči jeho rodičům – zamlčena. Jak se dostal do Antverp, to nevyprávěl – jenom, že to byla láska na první pohled a že se v tu ránu rozhodl tam usadit. Užíval všech příjemných roz- ptýlení, která město nabízelo; byl však bohužel vážný, spo- řádaný mladík, lehkovážným radovánkám se vyhýbal a za tohle zanedbání ho měl postihnout těžký trest.

S jistým mladistvým krajanem se denně stravovali v je- diném podniku, kde se podávaly pokrmy připravené podle židovských předpisů. Majitel si byl svého monopolního postavení v oblasti košer stravy dobře vědom, a tak strá- vníci neměli co mluvit. Sedali v šeré místnůstce u čtyř kula- tých stolů a pokorně pořádali, co jim naservírovali.

Jednoho jarního odpoledne před půl stoletím se v tom pochmurném prostředí objevil pestrý hlouček. Tři dívky a tři chlapci v doprovodu rodičů a nenápadné starší světlovlásky. Podle tašky to vypadalo, jako by do vrabčí kolonie omylem zabrousila letka kolibříků. Štěbetali a švitořili jeden přes druhého v angličtině, nizozemštině a španělštině a z pozdvižení, které vyvolali, si nedělali vůbec nic.

Pro majitele restaurace nastal černý den.

K velkému potěšení každodenních obětí se ho hlava té podivuhodné rodiny optala, jak ho vůbec napadlo okázale označovat jako restauraci takový opičí kotec. „Mnó,“ dodal blahosklonně, „třeba výborně vaříte, stalo se mi už víckrát, že mi v ubohém brlohu předložili výtečnou krmi.“

Tři dívky měly bílé šaty a na hlavách široké slamáky hýřivě zdobené růžemi. Rodina den předtím přicestovala z Argentiny, a tak si ještě nestihly pořídit oblečení, které by lépe ladilo s chladným západním pobřežím. S uspokojením zaznamenaly, že navzdory výstředním kloboukům působí na hosty u ostatních stolů silným dojmem.

Ty tři sestřičky musely být moc krásné, ne jeden pamětník mi o jejich kráse později nyvě vyprávěl.

„Měly tmavé kadeřavé vlasy, hebce hnědé oči a pleť barvy staré slonoviny, jejich korálově červené rtíky se obešly bez rtěnky...“ Bývalí ctitelé pokaždé uzavřeli své líčení soucivním konstatováním, že jsem opravdu celý tatínek.

Ten po pěti minutách dospěl k pevnému rozhodnutí, že se s nejstarší dívkou ožení, nebo zemře.

Zatímco si ostatní štamgasti vychutnávali, jak její otec jadrně vyjadřuje hostinskému rozladění z ušmudlaného stavu ubrusu a nepřijatelné kvality podávaných jídel, ten

zamilovaný bloud už pro ni v duchu zařizoval dům. Byl příliš ostýchavý, než aby se k ní odvážil třeba jen o krok přiblížit, a když ho přítel dost drsně z jídelny vyvedl, protože musel zase do práce, nevěděl ani jak se jeho vyvolená jmenuje, ani kde bydlí, natož zda ji ještě kdy uvidí.

Volný čas trávil tím, že hlídkoval u dveří restaurace, až se ho kuchaři zzelelo a řekl mu, ať si ušetří námahu, protože hostinský s otcem rodiny se rozešli jako zapřísáhlí nepřátelé. Fotřík prý při placení poznamenal: „Tady jsem byl dohromady dvakrát: poprvé a naposled,“ a hostinský jemu i celé rodině zapověděl vstup do podniku na věčné časy.

O týden později se tatka s kolibříky seznámil v domě svého šéfa, kam zašel každý měsíc služebně na návštěvu. Kdyby byl v té době schopen rozumného uvažování, mohl takovou možnost předvídat; ve stavu, v němž se nacházel, to považoval za zázrak. Nastal mu rok odporného otroctví. Každý týden dívku požádal o ruku a ona ho pokaždé odmítla. Její sourozenci ho nelítostně trápili. Matka si z něj dělala poslíčka a s otcem musel hrát šachy a dámu, a to tak, aby pokaždé prohrál, protože fotřík prohru nesnášel. Jediný, kdo s ním pro jeho osud zhrzeného nápadníka cítil, byla ta drobná blondýnka, kterou si matně pamatoval z prvního osudového setkání. Jmenovala se Rosalba a vedla domácnost. To ona mu po roce řekla, ať odjede, protože stejně nemá naději. Pochopil, že to s ním myslí dobře, a slíbil, že odjede co nejdřív.

Dal výpověď zaměstnavateli, napsal dívce dopis na rozloučenou, poslal jí i všem ostatním v domě upomínkové předměty a začal se chystat na cestu.

Pár dní před návratem do vlasti k němu zašel na návštěvu dívčin otec. Zastihl ho – bledého a nešťastného – v posteli.

Bylo na něm vidět, že v posledních týdnech skoro nejedl a nespal. Starý pán prohlásil, že mu šachový protihráč bude chybět a že ho nechtěl nechat odjet, aniž mu osobně popřál šťastnou cestu a mnoho zdaru v dalším životě. Po výměně několika zdvořilostních frází rozhovor začal váznout, a tu návštěvník objevil na stolku u postele pohlednici s Rembrandtovou *Noční hlídkou*...

„Od bratra,“ vzdychl zdrcený milenec, „klidně si to přečtete.“ Strýček Salomon byl v rodině nechvalně známý tím, že psal příliš často, příliš učeně, a vůbec příliš. Svým drobným zdobným písmem i tentokrát podrobně líčil „ohromující“ dojem, jakým na něj „božský“ obraz zapůsobil: „Všimni si zvláště, jak umně je namalován stín, který vrhá ruka kapitána Franse Banninga Cocqa na zlatavou tuniku Willema van Ruytenburcha, pána z Vlaardingenu! Zdraví Salomon.“

Dívčin otec, překvapený a dojatý skutečností, že existují bláhoví mladíci, kteří o něčem takovém píší bratrovi, se cestou domů vybičoval k jednomu ze svých pověstných výbuchů vzteku, na něž byl hrdý, protože to byla rodová vlastnost.

Doma si nechal zavolat dceru. Udeřil pěstí do stolu a pravil, že toho mladíka, kterého stále tak tvrdošijně odmítala, si prostě vezme a basta. Že Století dítěte už nastalo, starého despotu nevzrušovalo, jeho existenci bude ostatně popírat do posledního vydechnutí.

Hrozil všemi mocenskými prostředky, jež milující otec v té době neváhal volně zneužívat. Dívka se zpěchovala, ale marně.

Po týdnu se slavily zasnuby a zakrátko byl uzavřen sňatek, jenž nejspíš nebyl o mnoho nešťastnější než většina ostatních.

Pár let po mém narození vypukla první světová válka a celé příbuzenstvo uprchlo houfně do Nizozemska. Po válce se všichni směli vrátit domů, kromě nás. Teprve tehdy jsem zjistila, že moje nejmilejší kamarádka Mili a její rodiče, strýček Wally a teta Eva, k našemu příbuzenstvu nepatří. Bydleli odjakživa ve Scheveningenu, kde teď bylo jako po vymření, když se všichni uprchlíci vrátili k rodnému krbu. Kromě nás, jelikož můj německý otec, přestože v Belgii žil déle a záleželo mu na ní daleko víc než ostatním příbuzným, nepomyslel na to, aby se dal naturalizovat, to jsem však pochopila mnohem později. Musela jsem si trochu zvyknout na to, že Mili není moje sestřenice, zato se mi ulevilo, že nesdílíme jejího dědečka. Bála jsem se ho, i když vypadal jako kocour v botách, byl velmi malé postavy a nosil knír jako císař Vilém. Je záhada, jak k tomu kníru přišel, protože stačilo vyslovit v jeho přítomnosti jméno toho nepovedeného caesara, a dědeček Harry vzteky vypěnil.

„To kvůli těm markám,“ říkala Mili, jako by to byly obzvlášť ošklivé spalničky.

Milini rodiče se přestěhovali do Haagu a přemluvili mé rodiče, aby udělali totéž. Otcí se nepodařilo najít zaměstnání, a tak začal podnikat na vlastní pěst. Protože si od toho mnoho nesliboval, najal laciný byt v poschodí na jedné z nejrušnějších a nejošklivějších ulic města.

Naše kolie si na život ve městě nemohla zvyknout. Jakmile se otevřely domovní dveře, vrhla se samým zoufalstvím přímo do vozovky. Když ji párkrát někdo srazil, rozhodli se rodiče, že ji prodají. „Je to v jejím zájmu,“ říkali naši, „nechceš přece, aby ji přejela tramvaj, a to by se zaručeně stalo, kdybychom si ji nechali.“ Koupil ji nějaký člověk z nedalekého

Rijswijku a odvedl si ji, ale druhý den byla zpátky, s přehyzaným kusem provazu na obojku. Nový pán pro ni přišel a odvedl ji na bytelném železném řetězu. Po druhém rozloučení, mnohem těžším než to první, jsem město začala nespravedlivě nenávidět. Ve škole na mě spolužáci ze začátku doráželi a pak mě přehlíželi, ale klid mi byl po chuti.

S Mili – chodila o dvě třídy níž – to bylo úplně jinak. Vyšla vždycky ze školních vrat obklopená chumlem holčiček a vzrušeně líčila všechny své radostné zážitky. Možná by se mnou v té době přestala kamarádit, nebýt toho, že jsme byly paní Antoniusová a paní Nielsenová.

Paní Antoniusová – Mili – byla nóbl dáma. Měla spořádanou dcerušku Louisu a spořádaného manžela, povoláním ministra. Můj manžel, Niels Nielsen, byl švédský malíř. Za národnost a jméno vděčil mému hlubokému obdivu ke knize *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*.

Měli jsme synka jménem Benjamino, satana vtěleného do dítěte. Hra spočívala v tom, že jsme stále vymýšlely něco nového, abychom zdůraznily, jak u Antoniusů běží všechno jako na drátkách a jaký svinčík je u nás. Můj Niels se vyznačoval hlavně tím, že těsně před ministrovou návštěvou sebe i celý inventář upatlal barvami, načež pan ministr káravě kroutil tou svou vznešenou hlavou. Muži si nemohli přijít na jméno a roztomilá Louisa se děsila Benjamina, a tak dámy měly plné ruce práce s konejšením a omluvami. Tu protivnou hru jsme vydržely hrát velmi dlouho cestou do školy a domů, jinde jsme o svých rodinách mlčely jako hrob. Mili měla kudrny barvy zralého obilí a velké pomněnkové oči jako její vysněná dceruška Louisa, až na to,

že Mili nebyla roztomilá; odjakživa byla na svůj věk rozumná. Její rodiče záhy poznali, že pečují o mimořádnou bytost. Nechali ji už od útlého dětství rozhodovat o mnohém, co se jí týkalo, a se znamenitým výsledkem. Mili se jim zevnějškem nepodobala: oba měli tmavé vlasy a tmavohnědé oči. Její matka byla pohledná žena, ale co mě na ní přitahovalo nejvíc, byl její hlas; když mluvila, znělo to jako tiché zurčení vlídného loudavého potůčku. Jediný ideál tety Evy spočíval ve snaze vytvořit pro sebe i pro ostatní co největší pohodu. K jeho dosažení dokázala překonat i svou vrozenou pohodlnost. Všude byly kytice, které s velkou péčí a vkusem vlastnoručně aranžovala, vyráběla opravdu pochoutkové čokoládové pralinky a pečené cukroví, všechny kohoutky v domě ozdobila stuhami. Na záchodě měli růžovobíle proužkované saténové mašle. Milin otec byl hranatý, hubený člověk s bystrými očky a širokou pusou. Ježaté obočí mu nad velkým skobovitým nosem srůstalo. Navzdory tomuto zevnějšku byl přesvědčený, že je neodolatelný, a právem, protože když si vzal někoho do parády, uměl dotyčnému vnuknout dojem, že je významná a rozkošná osoba. Když jsme mu s Mili svěřovaly své drobné starosti, nebyl duchem nepřítomný či lhostejný jako jiní dospělí, karty a loto s námi hrál jako o život. Když ho něco zvlášť potěšilo nebo naopak rozladilo, obohatil náš jazyk novým slovem, jemuž jsme musely bez bližšího vysvětlování rozumět a chápat jeho význam.

Jednoho nedělního odpoledne, kdy byl opět ve zlém vzpomenut strýček Salomon se svým komplicem, se mamka sebrala a odešla i se mnou k tetě Evě, kam se mohla uchýlit vždycky, když si potřebovala vylít srdce. Nás s Mili poslaly

matky nahoru, aby si mohly nerušeně popovídat a poplakat. Když jsme za hodinku zase směly přijít dolů, s usazenými obličejí blaženě pily čaj. Strýček Wally byl naruživý rybář, a tak vyrážel každou neděli hned za svítání k vodě. Slyšely jsme, jak se s pohvizdováním vrátil a šel se nahoru převléknout do jiného obleku. Po chvíli rozjařeně vstoupil do pokoje.

„Tak, křehulice,“ pozdravil nás, „teď bych si dal čajík.“

Mili se ho zeptala, zda prožil den v pohodě.

„Bylo to ursiózní,“ prohlásil, „jedním slovem: ursiózní. Všechno mi vyšlo.“

Já s Mili jsme mu poblahopřály. Usadil se ve svém křesle, zapálil si cigaretu, a vtom uviděl uplakané obličejě své ženy a její přítelkyně. Mrzutě se zeptal, proč tam sedí jak párek bobkoviček. Teta Eva mu vyložila, že mamka se mnou druhý den jede do Antverp a je možné, že se už nikdy nevrátíme, protože mamka vážně uvažuje o rozvodu a v každém případě je pevně odhodlaná zůstat tam celý půlrok.

Wally se načuril. „To je ale nanicovatá apoteóza,“ zhodnotil, „to je přesně případ, o kterém Wally musí sám sobě poslat doklad.“

Mili zrudla až po výstřih a teta Eva zbledla. „Taťulko, neďalej to,“ lísala se Mili a také teta Eva na něj naléhala, aby od svého předsevzetí tentokrát upustil; ani snažné prosby toho libého hlasu ho však od plánu neodvrátily.

Poručil Mili přísným tónem, jenž nepřipouštěl odmlouvání, aby mu došla do pokoje pro papír a poštovní známky. „Víš dobře, kde to všechno je, a očekávám, že tu budeš co by dup, bez dvojsmyslů nebo kdovíjakých falešných háderyjí.“

„Ano, taťulko,“ pípila Mili, pokorná a zkormoucená, jak jsem ji dosud neviděla. Šla jsem nahoru s ní a žádala ji, ať mi vyloží, co se bude dít. To však odmítla.

„Však uvidíš,“ řekla, „je to úplná hrůza. Dělá to vždycky, my z toho kolikrát s mamí šlíme, ale na jeho slova ještě ke všemu vždycky dojde.“

S hlubokým povzdechem položila psací potřeby otci na stůl. Usadil se, vzal list papíru a dal se do psaní podle vlastního hlasitého diktátu.

Doklad

Tímto já, moudrý Wally, v přítomnosti They, Evy, Gittel a Mili slavnostně ústně i písemně prohlašuji toto: Thea tvrdí, že se na šest měsíců či déle ubytuje u své rodiny.

Já, výše zmíněný moudrý Wally, prohlašuji, že se do šesti týdnů vrátí na svou domovskou adresu, a jak ráda!

*Právoplatný podpis,
Wally.*

Tento doklad bude za šest týdnů v přítomnosti stejných svědků otevřen, načež bude obecně, pokorně a oficiálně uznáno, že Wally měl pravdu.

Podepsán Wally.

Čtyři svědci v němém úžasu zírali a poslouchali, strýček Wally složil doklad do obálky, zapečetil ji a ofrankoval a napsal na ni adresu svého úřadu. Pak jsme musely s Mili jít s ním k poštovní schránce, podle jeho slov proto, abychom později mohly pod přísahou prohlásit, že doklad skutečně odeslal v uvedené datum, to pro případ, že by se mezitím

objevil nový materiál. Když jsme seděly s Mili zase u ní v pokoji, zapřísáhla mě ve jménu našeho dávného kamarádství, že ve škole o té nemožné libůstce jejího otce pomlčím. Ujistila jsem ji, že se na mě může spolehnout a že i v mém životě jsou jisté záležitosti, které bych nerada zveřejňovala. Vypadalo to, že ji to značně utěšilo, a zdvořile se optala, jestli jsem ráda, že zase jedu do Antverp. „Je to děs běs,“ odvětila jsem. Vrátily jsme se odtamtud teprve před měsícem a já jsem se vždycky po takové cestě ve škole mohla strhat, abych dohnala zameškané učivo.